

Kritik mot åklagare vid Åklagarmyndigheten, Norrorts åklagarkammare i Stockholm, för långsam handläggning av en förundersökning

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 15 juni 2006, framförde AA kritik mot åklagare vid Åklagarmyndigheten, Norrorts åklagarkammare i Stockholm, med anledning av handläggningen av en förundersökning rörande misshandel.

Utredning

Diarieblad i åklagarkammarens ärende 101-3308-03 och Södra Roslags tingsrätts dom i mål B 2052-03 infordrades och granskades. Vidare inhämtades muntliga upplysningar från kammaråklagaren BB, dåvarande tf. chefs-åklagaren CC och chefsåklagaren DD.

Av handlingarna och upplysningarna framgick bl.a. följande. EE polisanmälde den 25 maj 2003 sin f.d. man för misshandel. Hon anmälde också att han misshandlat deras fyra gemensamma barn, födda 1990, 1991, 1993 och 1995. Ärendet lottades in på åklagarkammaren. Under återstoden av år 2003 och i början av år 2004 vidtogs vissa utredningsåtgärder. Den 11 augusti expedierades nya direktiv till polisen och den 13 augusti inkom med anledning av direktiven ett tilläggsprotokoll från polisen. Den 28 oktober 2005 väcktes åtal för misshandel. Tingsrätten fann att de delar av åtalet som kunde anses styrkta var att bedöma som ringa misshandel och därmed preskriberade, varför åtalet ogillades i sin helhet. – Det framkom att olika åklagare varit ansvariga för handläggningen.

BB uppgav att han upplevde den aktuella tiden som en ”tuff arbetsperiod” och att han påtalat för DD att ärenden låg i balans.

Arbetsbelastningen under år 2004 fram till den sista maj 2005 var, enligt CC, hög på kammaren. Situationen blev därefter ännu mer ansträngd. Vidare framhöll hon att även de mindre erfarna åklagarna, dit BB då kunde räknas, fick handlägga svåra och omfattande mål, eftersom det fanns alltför få erfarna åklagare vid kammaren.

DD upplyste att han vid den tid som avses med anmälan var chef för Norrorts åklagarkammare. Han kunde inte dra sig till minnes att BB talat med honom om att

han upplevde sin arbetssituation som pressad men han hade ingen anledning att ifrågasätta denna uppgift.

Ärendet remitterades till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av ärendet. Av yttrandet skulle särskilt framgå anledningen till att den i 2 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) FUK föreskrivna tidsfristen överskridits, vilka åtgärder som åklagaren vidtagit för att påskynda handläggningen, vilka eventuella åtgärder som vidtagits från handläggande åklagares respektive kammarledningens sida när det uppdagades att ärendet ”låg i balans”, samt vilka bevakningsrutiner som funnits på åklagarkammaren beträffande denna kategori av ärenden.

Åklagarmyndigheten (genom vice överåklagaren FF) inkom med ett yttrande till vilket var fogat upplysningar från chefsåklagaren GG.

GG

Ärendet har handlagts på åklagarkammaren sedan 030525. Åtal väcktes 051028, nästan två och ett halvt år senare. Den långa handläggningstiden är naturligtvis inte acceptabel, särskilt inte med målsägande under 18 år.

Den konkreta anledningen till att just detta ärende tagit så lång tid att handlägga har för mig inte varit möjligt att utreda. Flera åklagare har mer eller mindre varit inblandade i ärendet.

HH har uppgivit att hon inte varit ansvarig för själva utredningen utan endast väckt åtal. Hon kan därutöver möjligen ha givit direktiv om slutdelgivning. HH har inte någon kunskap om varför handläggningstiden i just detta ärende blivit så lång.

Ärendet har sedan 050530 enligt diariet handlagts på JJ:s rotel. Hon har dock inte något minne av att hon rent faktiskt handlagt ärendet utan detta har skötts av annan eller andra åklagare — —.

Enligt uppgift från kansliet har det under åren 2003 och 2004 funnits en bevakningsrutin för ärenden med målsägande under 18 år. Respektive åklagare hade då att på en lista (tillgänglig genom kammarens datornät) anteckna antalet ärenden och ålder på det äldsta ärendet. Hur denna rutin utnyttjades på kammaren och varför denna rutin upphörde är för mig obekant.

Efter det att jag 060901 tillträdde som chef för Norrortskammaren har jag informerats om att 19 åklagare av olika skäl lämnat kammaren sedan 050101 (permanent eller med tjänstledighet). Under samma tid har kammaren fått ett tillskott på 10 åklagare (undertecknad inkluderad) varav 6 är unga och oerfarna. Detta har lett till en mycket ansträngd arbetssituation på kammaren och en känsla bland medarbetarna av att inte riktigt räcka till. Situationen är bekant för riksåklagarens kansli.

En av mina främsta arbetsuppgifter som nytillträd kammarchef är att se till att kammaren får en tillräcklig personalresurs. Detta är en förutsättning för att ärenden skall kunna handläggas på ett fullgott sätt, bl.a. avseende tidsfrister. Behovet av nödvändiga bevakningsrutiner kommer också att inventeras.

FF

Bakgrund

Den 25 maj 2003 anmälde EE till Polismyndigheten i Stockholms län att hon under en längre tid blivit misshandlad av sin f.d. make KK. Samtidigt anmälde hon att deras fyra gemensamma barn födda 1990, 1991, 1993 och 1995 utsatts för misshandel av KK (anmälan K 129637-03). Polismyndigheten beslutade samma dag att inleda förundersökning. Som skäligen misstänkt antecknades KK. Anmälan inkom till åklagarkammaren den 26 maj 2003.

Två dagar efter det att anmälan inkom till åklagarkammaren gav åklagaren polisen direktiv om att den misstänkte KK skulle höras rörande misshandel av EE och de fyra barnen. Förhöret genomfördes den 17 juli 2003. Den 24 juli 2003 gav åklagaren polisen direktiv om att barnen skulle höras. Förhören skulle videospelas. Förhör med två av barnen skedde den 12 september 2003 resp. den 20 november 2003. Den 2 december 2003 gav åklagaren polisen direktiv om att höra de båda andra barnen. Förhören genomfördes den 28 januari 2004. I skrivelse den 1 februari 2004 påminner åklagaren polisen om de begärda förhören. Den 18 februari 2004 inkom förundersökningsprotokoll till åklagarkammaren. Den 11 augusti 2004 gav åklagaren polisen direktiv om att den misstänkte ånyo skulle delges misstanke om brott då tidigare misstankedelgivning inte varit tillfyllest. Polisen genomförde begärd komplettering samma dag. Åklagaren väckte åtal den 28 oktober 2005.

Bedömning

Enligt 23 kap. 4 § rättegångsbalken skall förundersökningen bedrivas så skyndsamt omständigheterna medgiva. Finns ej längre anledning till dess fullföljande, skall den nedläggas.

Av 1 a § förundersökningskungörelsen framgår att undersökningsledaren har ansvar för förundersökningen i dess helhet.

Av 2 a § förundersökningskungörelsen framgår att en förundersökning där målsäganden vid tiden för anmälan inte fyllt 18 år skall bedrivas särskilt skyndsamt om brottet riktas mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid och det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Förundersökningen skall vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan så snart det kan ske och inom tre månader efter den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. Tidsfristen får överskridas endast om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Av uppgifterna i anmälan och i det kompletterande förhör som skedde med målsäganden dagen efter anmälan framgår att som skäligen misstänkt för anmälda brott mot EE och de fyra barnen var KK. Att samtliga barn var under 18 år framgår klart i anmälan. Vidare torde det inte kunna råda någon tvekan om att den anmälda brottsligheten var av sådant slag att 2 a § förundersökningskungörelsen skulle tillämpas. Den i 2 a § nämnda tidsfristen började därför löpa redan vid anmälningstillfället den 25 maj 2003. Beslut i åtalsfrågan skulle således ha fattats före den 25 aug 2003.

Som ovan angivits får den i 2 a § angivna tidsfristen överskridas endast om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter. En motsvarande undantagsregel finns i 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Skrivningen är densamma som i 2 a §. I regeringens proposition 1994/95:12, Handläggning av ungdomsmål, sägs (sid. 96-97) beträffande nämnda tidsfrist att densamma endast får överskridas om det är absolut nödvändigt t.ex. om det är fråga om en mycket omfattande brottsutredning såsom vid ligabrottslighet med många misstänkta och ett stort antal brott som är svårutredda. Vidare sägs att tidsfristen kan få överskridas om man under förundersökningens gång upptäcker nya brott som den unge misstänks för eller att den unge under det att förundersökningen pågår begår nya brott. Som ytterligare exempel anförs att det är nödvändigt att genomföra tekniska undersökningar som tar lång tid. Det förhållandet att det för tillfället råder brist på utredningspersonal eller att andra uppgifter anses böra ges företräde innebär inte att fristen får överskridas.

Den nu aktuella utredningen kan inte sägas vara omfattande eller svårutredd. Någon särskild teknisk utredning har inte behövt göras. Förhör med barn kan ibland vara svåra att få till stånd. Detta skulle i undantagsfall kunna vara ett skäl till att tidsfristen skulle kunna få överskridas. Varken av handlingarna i målet eller av chefsåklagarens yttrande framgår att det förelegat problem med att få till stånd förhör med barnen. Något acceptabelt skäl att överskrida tidsfristen har såvitt Åklagarmyndigheten kan bedöma inte förelegat i detta mål.

I detta fall har tidsfristen i 2 a § överskridits med mer än två år. Det huvudsakliga skälet härtill synes inte vara kopplat till brist på utredningsresurser hos polisen utan torde finnas på åklagarkammaren, vilket framgår av chefsåklagarens yttrande. Förundersökningen var de facto klar i februari 2004 men åtal väcktes först i oktober 2005. Även om personalsituationen på åklagarkammaren varit ansträngd är det inte acceptabelt att det skall gå två och ett halvt år efter det att anmälan gjorts till det att åklagaren fattat beslut i åtalsfrågan.

När det gäller övriga frågor som rests i JO:s remiss hänvisas till chefsåklagarens yttrande.

AA yttrade sig över remissvaret.

Därefter inhämtades ytterligare upplysningar från BB, GG och kammaråklagaren LL.

GG upplyste att det inte med hjälp av uppgifterna i diariet kunnat utredas mera exakt vilka perioder olika åklagare varit inblandade i ärendet eller ens vilka åklagare som handlagt saken. Av diariet framgår att ärendet flyttades från åklagartjänst 16 till åklagartjänst 12 den 30 maj 2005. BB ansvarade för rotel 16 fram till någon gång i januari 2005. Därefter innehades den av LL. Kammaråklagaren HH ansvarade för rotel 12 fram till hösten 2005 då roteln övertogs av kammaråklagaren JJ.

BB uppgav att han inte minns vid vilken tidpunkt som han tog över ärendet men han tror att han fick detta i samband med att han tog över en annan åklagares rotel. Han vet att han vid mer än ett tillfälle talade med DD om att han hade mycket att göra och att det fanns flera ärenden i balans med överskridna frister. Han kom inte ihåg när dessa samtal ägde rum och han trodde inte att han specifikt nämnde det aktuella ärendet eller något annat ärende. Även hans kollegor ansåg, som han uppfattade det, att det var en mycket tung period.

LL uppgav att han inte har någon närmare minnesbild av ärendet. Anledningen till att han inte fattade något beslut i åtalsfrågan under den tid som han ansvarade för ärendet var med all sannolikhet att det fanns andra ärenden som måste prioriteras.

Bedömning

Av 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken (RB) framgår att en förundersökning skall bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Undersökningsledaren har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Han eller hon skall se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tas till vara. Undersökningsledaren skall också ge dem som biträder honom eller henne de direktiv som behövs för arbetet (1 a § andra stycket FUK). När en förundersökning leds av en åklagare får denne enligt 23 kap. 3 § andra stycket RB anlita biträde av polismyndighet för att verkställa förundersökningen. Han eller hon får också uppdra åt en polisman att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

När det, som i förevarande fall, är fråga om en förundersökning i vilken målsäganden är under 18 år ställs i 2 a § FUK ett särskilt krav på skyndsamhet. Enligt bestämmelsen skall en förundersökning där målsäganden vid tiden för anmälan

inte fyllt 18 år bedrivs särskilt skyndsamt, om brottet riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid och det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Förundersökningen skall vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan så snart det kan ske och inom tre månader efter den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. Tidsfristen får överskridas endast om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

KK antecknades den 25 maj 2003 som skäligen misstänkt för misshandel av bl.a. fyra personer under 18 år, varför beslut i åtalsfrågan således skulle ha fattats senast den 25 augusti 2003. Ett sådant beslut fattades emellertid inte förrän drygt två år senare, den 28 oktober 2005.

De utredningsåtgärder som vidtagits i ärendet har i princip bestått av förhör med den misstänkte samt med fem olika målsägande, varav fyra barn. Det kan särskilt anmärkas att samtliga förhör med barnen ägde rum efter det att tremånadersfristen hade löpt ut, trots att det inte synes ha förelegat några svårigheter med att anordna något av förhören. Som Åklagarmyndigheten angett kan inte heller utredningen sägas ha varit omfattande, brotten svårutredda eller någon särskild teknisk utredning nödvändig. Jag delar därför myndighetens bedömning att det inte funnits skäl att överskrida tremånadersfristen.

Av skriftliga och muntliga upplysningar från GG har framgått att flera åklagare har varit mer eller mindre inblandade i ärendet, men att det inte närmare gått att utreda under vilka tidsperioder respektive åklagare varit ansvarig för ärendet. Jag finner det anmärkningsvärt att det inte på ett enkelt sätt varit möjligt att få fram uppgifter om vilken åklagare som varit ansvarig för ärendet vid olika tidpunkter. Vidare utredningsåtgärder i frågan synes dock inte meningsfulla. De åklagare som, såvitt kunnat utredas, varit ansvariga för ärendet har förklarat den utdragna handläggningstiden med det ansträngda arbetsläget.

Jag är i och för sig väl medveten om att arbetssituationen inom åklagarväsendet är ansträngd. Undantag från en i författning given föreskrift om att ett ärende av visst slag skall handläggas inom viss tid bör emellertid principiellt endast kunna göras av skäl som är hänförliga till omständigheterna i det enskilda ärendet. Det innebär att t.ex. organisatoriska svårigheter eller bristande resurser inte utgör godtagbara skäl för att överskrida den tid inom vilken förundersökningen skall vara avslutad och beslut i åtalsfrågan fattat. Jag vill också betona att i ett sådant fall måste särskilt höga krav ställas på aktivitet från förundersökningsledarens sida.

Åklagarmyndigheten har angett att förundersökningen de facto synes ha varit klar i februari 2004, dvs. drygt ett och ett halvt år innan åtal väcktes. Att ett ärende, i vilket en föreskriven tidsfrist redan har överskridits, ligger till synes obearbetat hos åklagare under så lång tid är synnerligen allvarligt. Jag har emellertid ansett mig kunna avstå från att vidta andra åtgärder än att remittera ärendet.

Den utdragna handläggningstiden fick också till följd att preskription inträtt för de brott som tingsrätten vid sin prövning fann styrkta. Detta är naturligtvis helt oacceptabelt.

BB har varit ansvarig för ärendet under i vart fall år 2004 och början av år 2005. Han har uppgett att han påtalade för kammarchefen att han hade ett ansträngt arbetsläge och att ärenden med överskridna tidsfrister låg i balans. Han tror emellertid inte att han specifikt nämnde det nu aktuella ärendet eller något annat enskilt fall. Det har i efterhand inte heller gått att utreda när dessa samtal ägde rum eller vilka åtgärder DD eventuellt vidtog med anledning av samtalen.

Enligt min uppfattning bör en åklagare, som likt BB ställs i den situationen att han får överta ansvaret för ett ärende när en föreskriven frist redan löpt ut, tämligen omgående kontakta sin chef och redovisa att han anser sig sakna möjlighet att inom rimlig tid besluta i åtalsfrågan. Vid en sådan kontakt bör åklagaren tydligt ange vilket ärende det rör sig om och i vilken utsträckning fristen har överskridits. Kontakten bör dessutom dokumenteras. – BB förtjänar allvarlig kritik för sin handläggning av ärendet.

DD, som inte ifrågasatt BB:s uppgifter om att han informerades om att det fanns ärenden i balans med överskridna tidsfrister, för-tjänar kritik för att han inte med anledning av informationen vidtog åtgärder som möjliggjorde att beslut i åtalsfrågan skyndsamt kunde fattas. Som chef för åklagar-kammaren har han också varit ytterst ansvarig för att det på kammaren fanns rutiner för bevakning av frister i bl.a. ärenden av aktuellt slag. Av upplysningarna från den nuvarande kammarchefen framgår att sådana rutiner enligt uppgift funnits under år 2003 och 2004. På vilket sätt rutinerna utnyttjats har emellertid inte kunnat utredas, men jag kan konstatera att de i vart fall i detta ärende inte fungerat på ett nöjaktigt sätt.

Även LL, som ansvarade för ärendet under omkring fyra månader i början av år 2005 utan att fatta beslut i åtalsfrågan, och HH, som beslutade att väcka åtal knappt fem månader efter det att hon övertog förundersöknings-ledarskapet, förtjänar kritik för det sätt på vilket de handlagt ärendet.

Vad AA i övrigt anfört i ärendet ger inte anledning till någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.